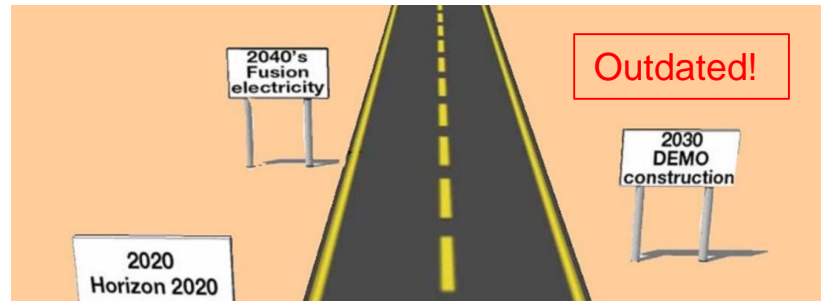

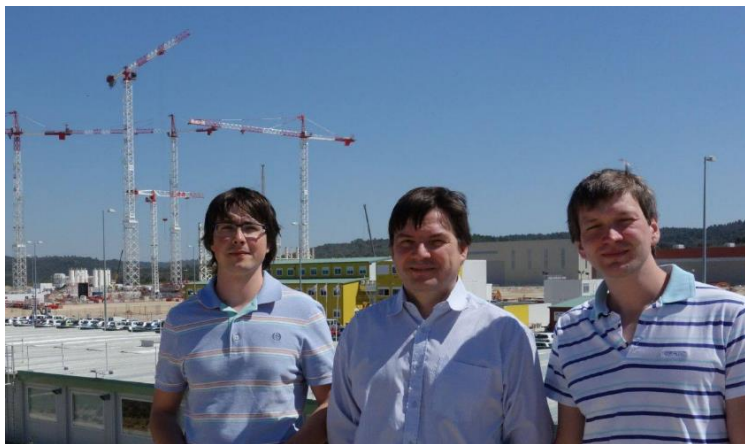
02SPF:
Plazma, fúze, tokamaky a ti druzí
aneb vše co byste měli jako studenti naší
specializace vědět a o čem se dozvíte ještě
mnohem víc

O. Ficker et al.

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- Co je to plazma?
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- JET, ITER, NIF příchod soukromého kapitálu
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

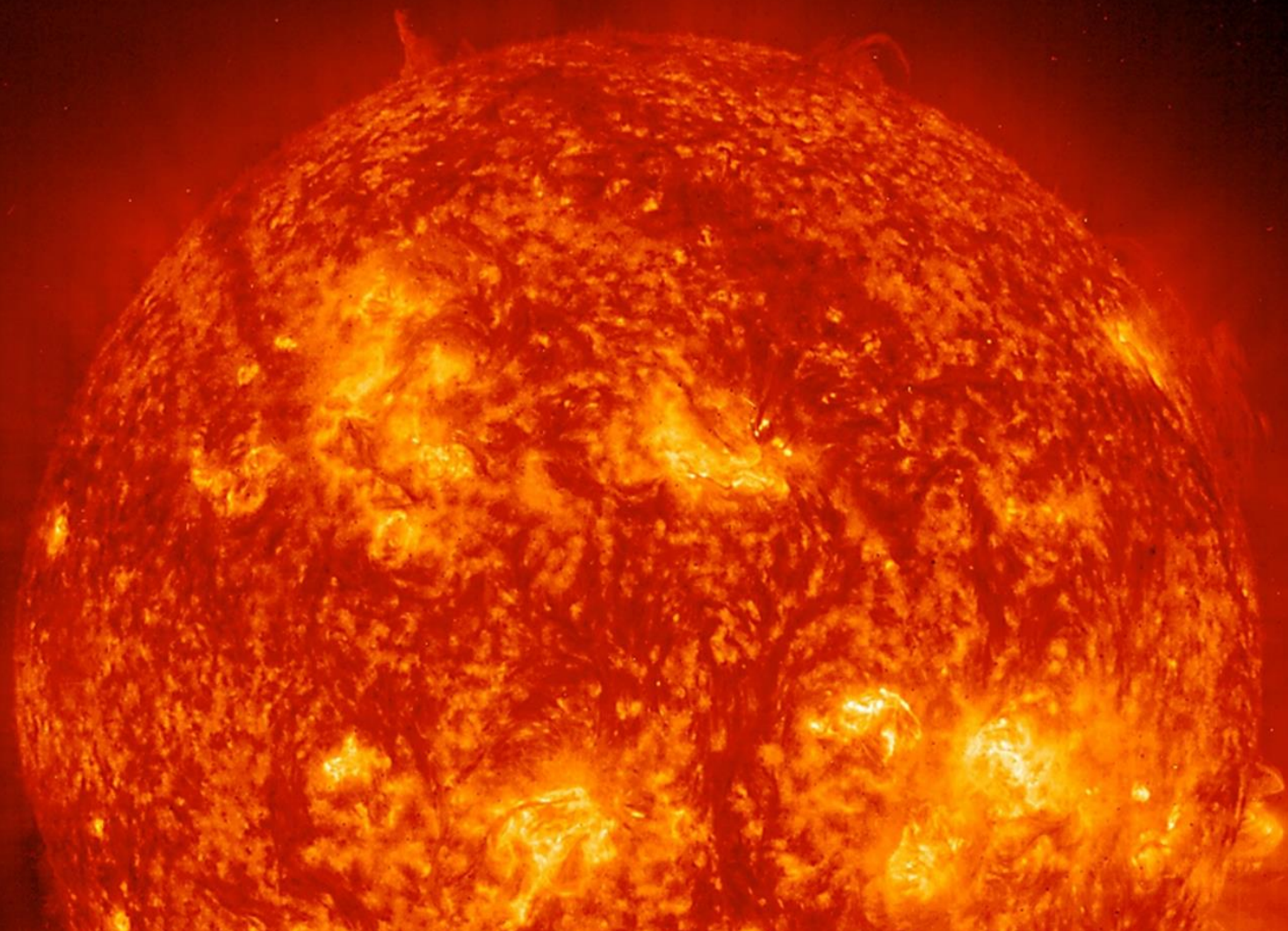
Prof. RNDr. Jan Mlynář, Ph. D.
1966-2023

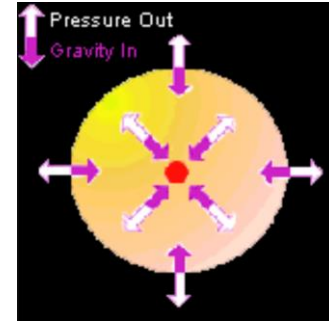
ITER – duben 2015

- **Energie hvězd – termojaderná fúze**
- Co je to plazma?
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- JET, ITER, NIF příchod soukromého kapitálu
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

Hmotnost Slunce: 2×10^{30} kg
Solární konstanta: $1,4 \text{ kW m}^{-2}$
Celkový výkon Slunce: 4×10^{26} W

Bohové?

Uhlí?

Gravitační kontrakce

**Radioaktivní
rozpad**

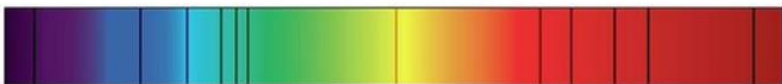

Složení Slunce: hlavně VODÍK a helium

ABSORPTION SPECTRUM OF HYDROGEN

ABSORPTION SPECTRUM OF HELIUM

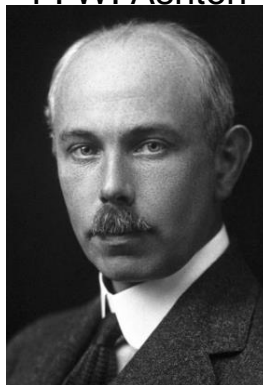

$$4x m_H > m_{He} !!!$$

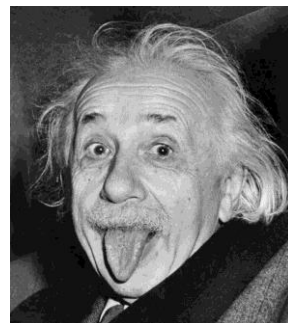
ROZDÍL HMOTNOSTÍ
JE UVOLNĚNÁ ENERGIE

$$E = \Delta m \cdot c^2$$

F. W. Ashton

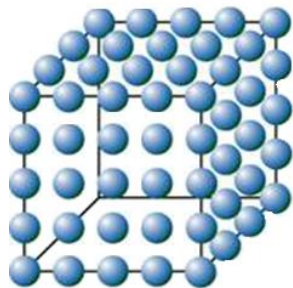
Fúze pohání hvězdy, A. Eddington **1920**

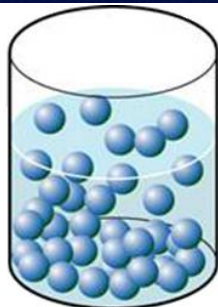
A. Einstein

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- **Co je to plazma?**
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- Principy termojaderné fúze, vs. Štěpení, hvězdy vs. pozemské reaktory
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- JET, ITER, NIF a příchod soukromého kapitálu
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

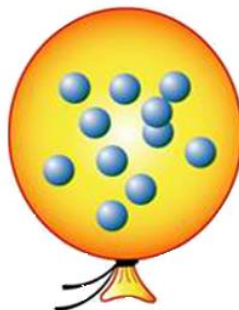

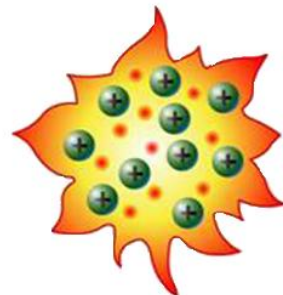
**NÍZKÁ
TEPLOTA**
PEVNÁ LÁTKA

**STŘEDNÍ
TEPLOTA**
KAPALINA

**VYSOKÁ
TEPLOTA**
PLYN

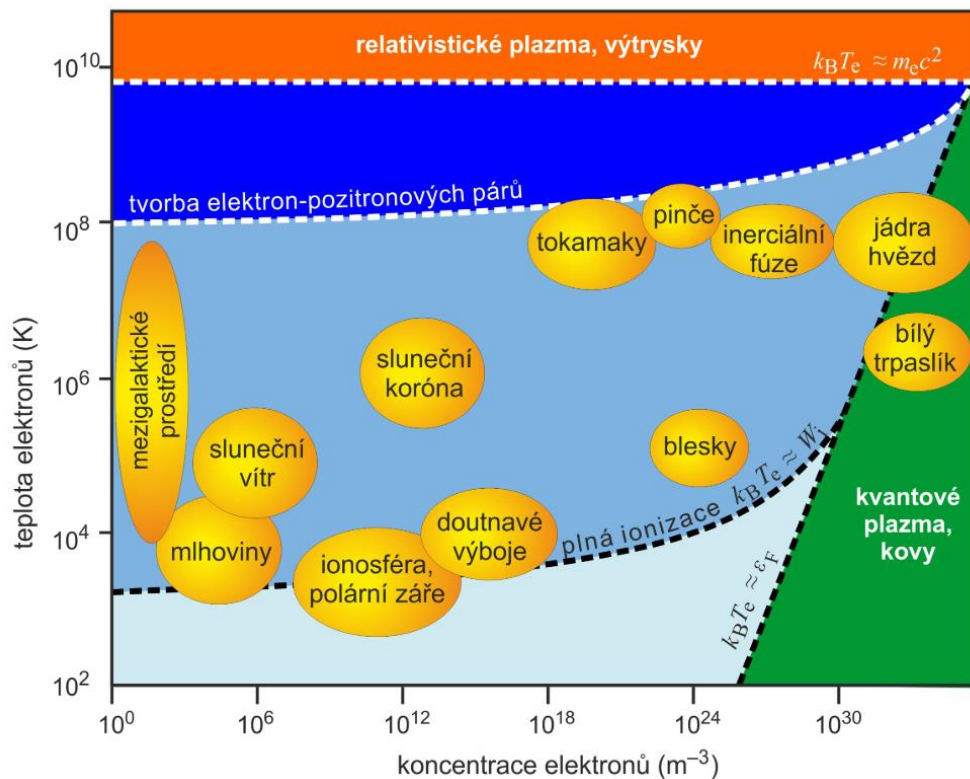

**EXTRÉMNÍ
TEPLOTA**
PLAZMA

Plazma je kvazineutrální ionizovaný plyn složený z iontů, elektronů a neutrálních částic vykazující kolektivní chování, který vzniká odtržením elektronů z elektronového obalu atomů plynu (ionizací).

Je plazma čtvrté skupenství hmoty? – NE tak docela – pozvolná, ale zásadní změna chování

96% hmoty ve vesmíru je ve stavu plazmatu!

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- Co je to plazma?
- **Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?**
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- JET, ITER, NIF příchod soukromého kapitálu
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

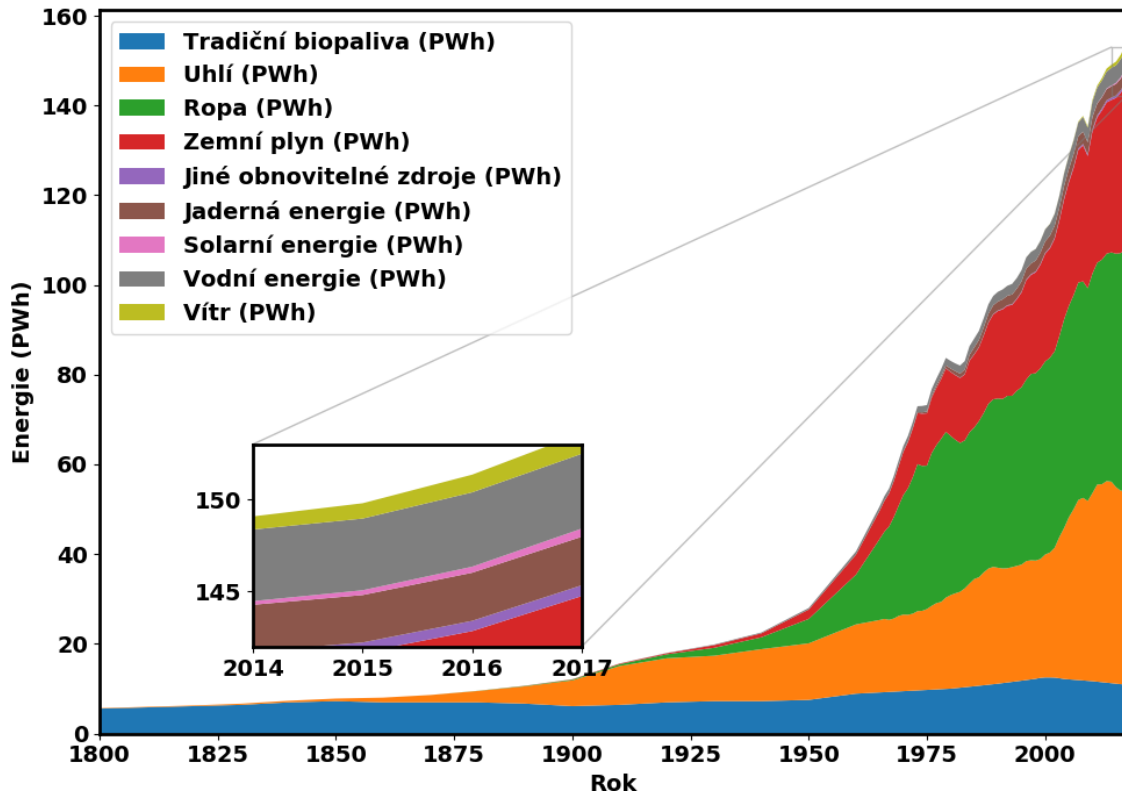
Primární zdroje energie

- Výroba el. energie
- Teplo
- Přímá spotřeba v průmyslu
- Spotřeba v dopravě
- Atd.

Fosilní paliva stále naprosto dominují

Doprava:

- Celková spotřeba: **30 000 TWh – tedy více než veškerá vyrobená el. energie!**
- El. energie v dopravě pokrývá **<1%**
- Kompletní elektrifikace dopravy – **více než 2x** tolik elektráren než máme dnes

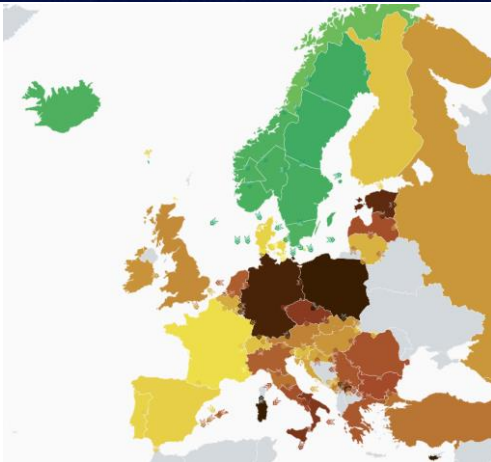
ENERGY

160,231,481	Energy used today (MWh), of which:	[+]
129,786,794	- from non-renewable sources (MWh)	[+]
30,444,687	- from renewable sources (MWh)	[+]
1,196,333,713,539	Solar energy striking Earth today (MWh)	[+]
39,158,288	Oil pumped today (barrels)	[+]
1,526,548,388,458	Oil left (barrels)	[+]
15,920	Days to the end of oil (~44 years)	[+]
1,099,445,126,649	Natural Gas left (boe)	[+]
57,866	Days to the end of natural gas	[+]
4,321,988,920,701	Coal left (boe)	[+]
149,034	Days to the end of coal	[+]

<https://www.worldometers.info>

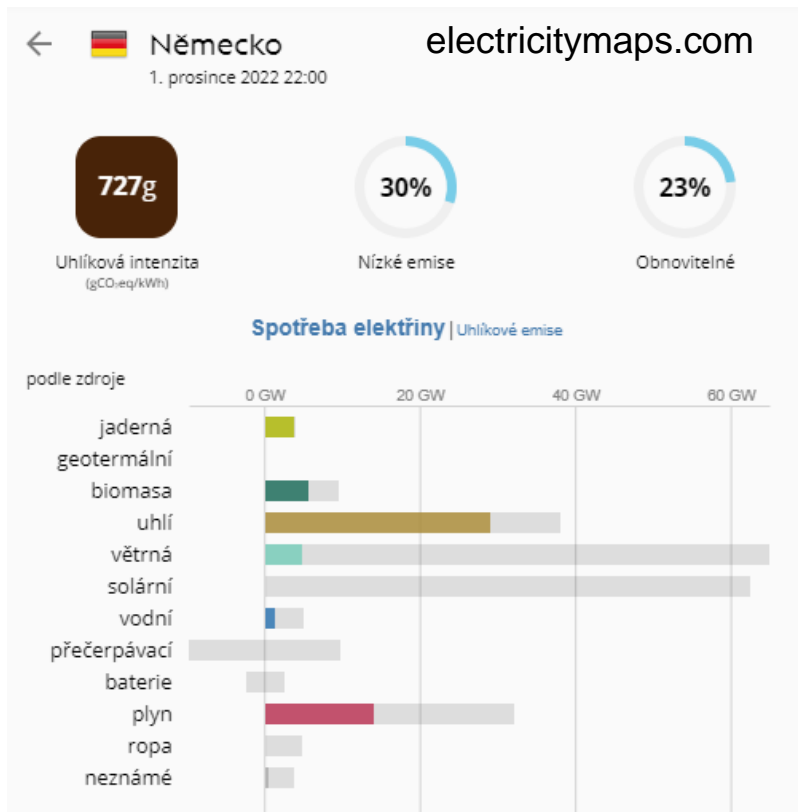
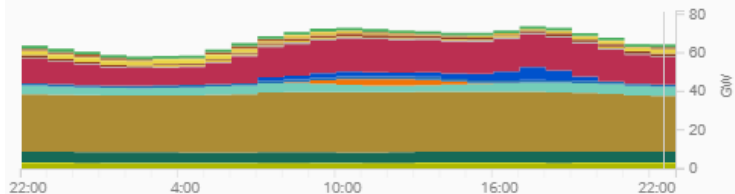
- Ropa při současné spotřebě dojde následující generaci
- Plyn a uhlí později, ale stále v měřítku několika generací
- Mají i jiné využití než spálení
- Restart civilizace bez dostupných zásob fosilních paliv asi nemožný

Německo:
Instalovaný výkon v obnovitelných zdrojích více než 50%, ale reálně vyrobená energie za rok spíše zhruba 10-20%

22:00 h, 1/12/2022

Původ elektřiny za posledních 24 hodin
 ↓ Získejte historická a mezní data i předpověď přes API

Největší vědecký projekt na Zemi
 Náklady 22-25 mld. €
 20 let
 EU + 6 států
 Mnoho pracovních míst a inovací

Č. zisk 17 mld.€
 1 rok
 670,000 tisíc
 zaměstnanců

MS 2022 Katar = 5-7 ITERů

RU-UA válka

- 1 ITER/12 (nejhorších) hodin přímých nákladů a škod
- Celkové škody: Stovky ITERů

Program jaderných zbraní a nosičů jen v USA: 1000 ITERů

\$21.8 mld.
 1 transakce (-> FB)
 ~50000 řádků kódu
 stamiliony uživatelů –
 Osobní údaje a reklama

\$ 15,105,282,019	Public Healthcare expenditure today	[+]
\$ 10,313,280,149	Public Education expenditure today	[+]
\$ 4,667,971,747	Public Military expenditure today	[+]
\$ 276,111,130,684	Money spent on illegal drugs this year	[+]
\$ 576,984,116	Money spent for obesity related diseases in the USA today	[+]
\$ 187,096,527	Money spent on weight loss programs in the USA today	

1 ITER = cigarety vykouřené za 4-5 dní

Nechvalně známé vtipy o fúzi:

- Už 50 let se říká, že za 50 let už to bude.
- Fusion is the energy of the future, ... and always will be!

Výzkum fúze:

První myšlenka: Eddington 1920 – fúze/energie hvězd
 První reaktory – 50.-60. léta
 Prokázání fyz. principu výroby energie – JET 1997, ITER
 Úspěšná aplikace – elektrárna připojená k síti 2060??

Letectví:

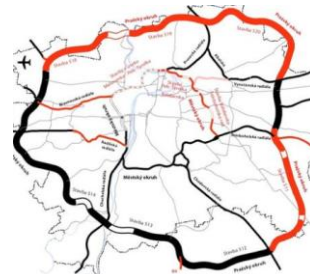
První myšlenka: ?? Počátek Homo S.
 První let: 1903
 První pravidelná linka: 1914

Štěpná jaderná energetika:

První myšlenka: radioaktivita 1896/štěpení 1938
 První reaktor: 1942
 První elektrárna: 1956

Pražský okruh ☺

První plány: 20. léta
 Stavební uzávěra na části trasy – 50. léta
 Dokončeno více jak 50%: 2027+
 Úplné dokončení: ??

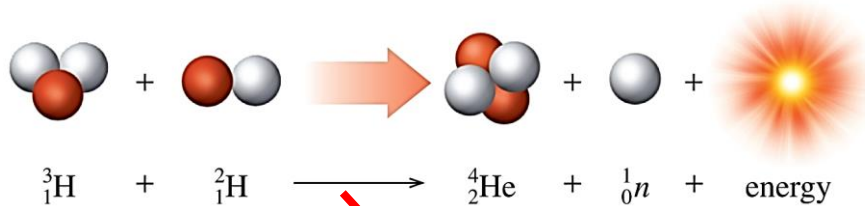

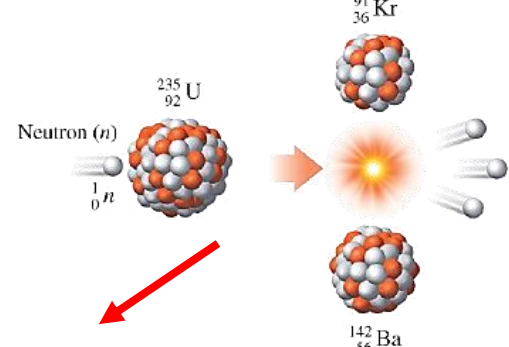
- Bezemisní zdroj energie
- Stabilní produkty
- Nízká indukovaná aktivita konstrukčních materiálů
- Inherentně bezpečný (velmi malé množství paliva, teplotní stabilita reakce)
- Velké zásoby paliva dostupné rovnoměrně po celém světě (!)
- Posun mnoha technologických oborů během vývoje
- Pravděpodobně nebude dostupná v malém měřítku
- Plazma nestabilní – fúzní reakce snadno vyhasne
- Prostředí fúzních reaktorů je extrémní a potřebujeme nové a lepší materiály

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- Co je to plazma?
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- **Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory**
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- JET, ITER, NIF příchod soukromého kapitálu
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

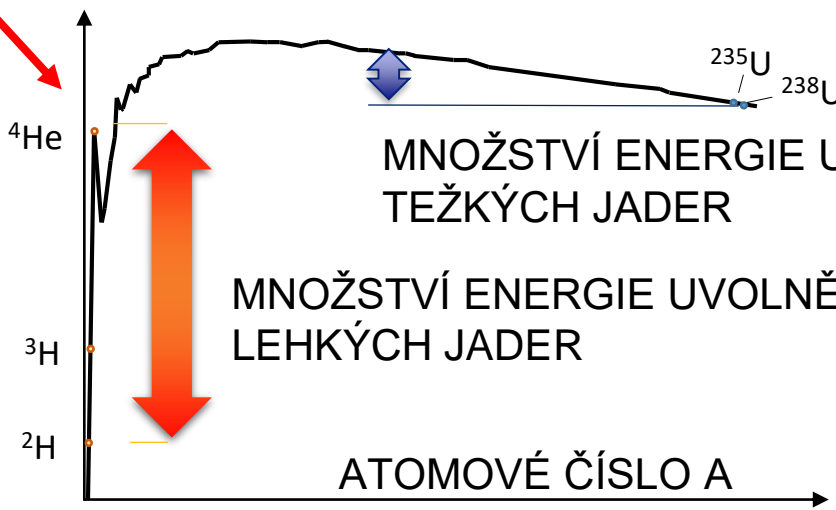
SLUČOVÁNÍ ATOMOVÝCH JADER

ŠTĚPENÍ ATOMOVÝCH JADER

VAZEBNÁ ENERGIE
na nukleon

MNOŽSTVÍ ENERGIE UVOLNĚNÉ PŘI ŠTĚPENÍ
TEŽKÝCH JADER

MNOŽSTVÍ ENERGIE UVOLNĚNÉ PŘI FÚZI
LEHKÝCH JADER

Deuterium

- Vodík s jedním neutronem
- 0.015 % v mořské vodě
- Poměrně rozvinuté technologie pro jeho získávání

Tritium

- Vodík se dvěma neutrony
- Poločas rozpadu v řádu let
- V přírodě se běžně nevyskytuje
- Produkují jej některé typy štěpných reaktorů (CANDU)
- Bude se získávat z lithia přímo v reaktoru (hlavně)
- Li – rozvinutá těžba a recyklace

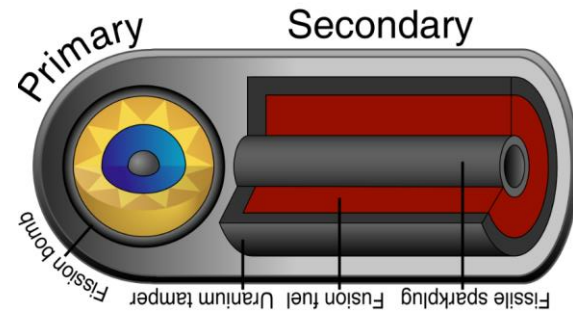
Zásoby paliva při dnešní spotřebě: asi na 2x delší dobu než bude existovat Země....

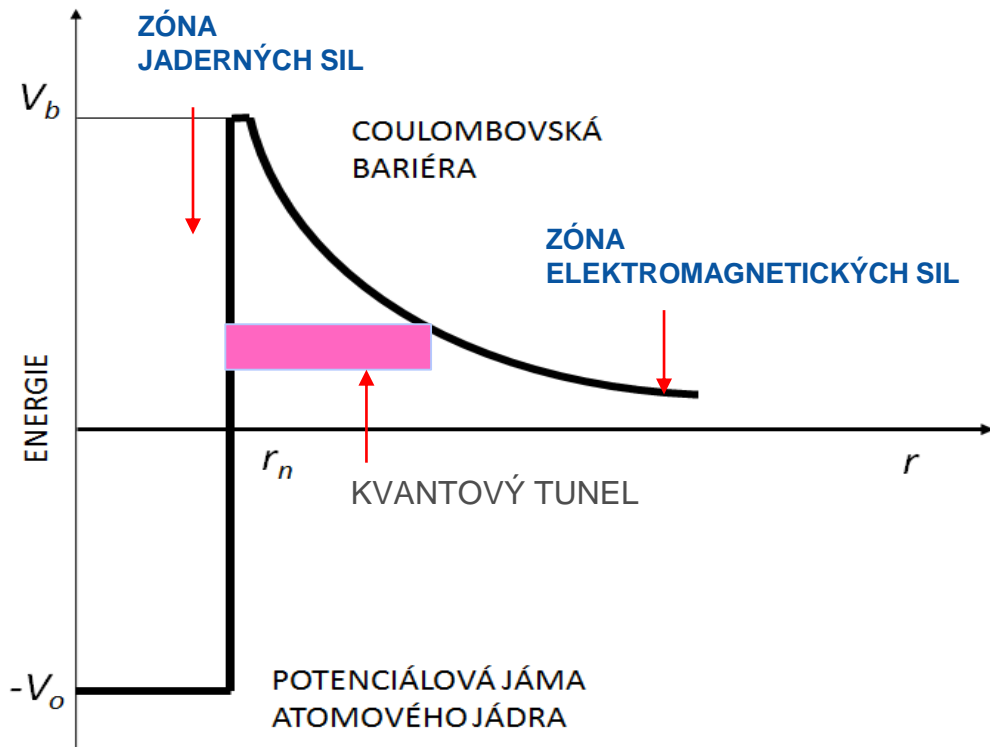
Produkce energie fúzí na Zemi dosažena: Termojaderná bomba

**K dosažení tlaků a teplot využít štěpný
jaderný výbuch – jinak nelze**

**Neřízená termojaderná fúze s velkou
produkcí energie tedy dosažena byla...**

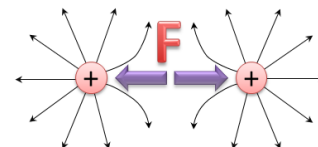
Většina hlavic USA/Ruska je termojaderná

$$F_e = \frac{1}{4\pi\epsilon_0\epsilon_r} \frac{|Q_1| \cdot |Q_2|}{r^2}$$

ODPUZOVÁNÍ
ATOMOVÝCH
JADER

Hvězdy:

- Obrovský objem
- Obrovský tlak (velká hustota)
- Gravitační udržení
- Ne až tak velká teplota (10 milionů stupňů)
- Málo účinné fúzní reakce – dlouhověké hvězdy (proton-proton)
- Záření se v nich šíří velmi pomalu
- Fúze je zapálená – sama sobě zdrojem energie
- Existují volně v prostoru

Reaktory:

- **Malý objem**
- Tlak daný magnetickým polem/setrvačností
- Magnetické/inerciální udržení
- **Vyšší teplota – 150 mil. stupňů**
- **Nejúčinnější možné fúzní reakce (D a T)**
- Většina záření uniká
- Je třeba vnější ohřev
- Plazma musí být uzavřeno v nějaké nádobě

PRO DOSAŽENÍ
ENERGETICKÉHO ZISKU JE NUTNÉ SPLNIT
SPECIÁLNÍ POŽADAVKY NA:

HUSTOTU ✓

TEPLITU ✓

DOBU UDRŽENÍ Energie (termoska) - ITER

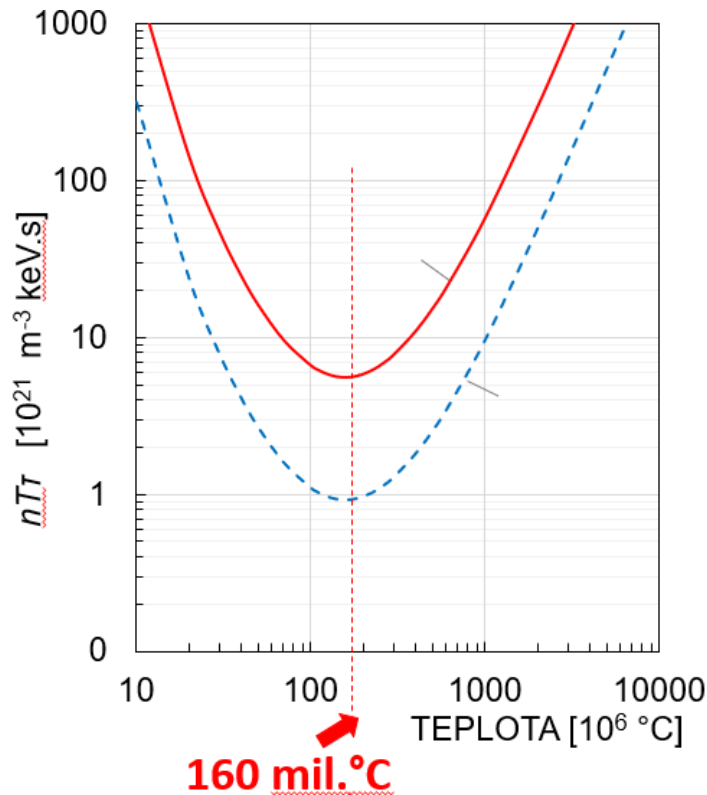
LAWSONOVO KRITÉRIUM

$$n\tau_E \geq f(T)$$

Trojný součin:

$$nT\tau_E \geq g(T)$$

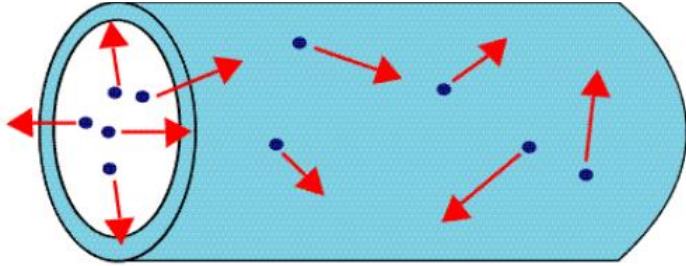
Nejsnažší oblast – minimum v teplotě

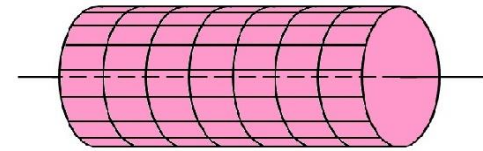
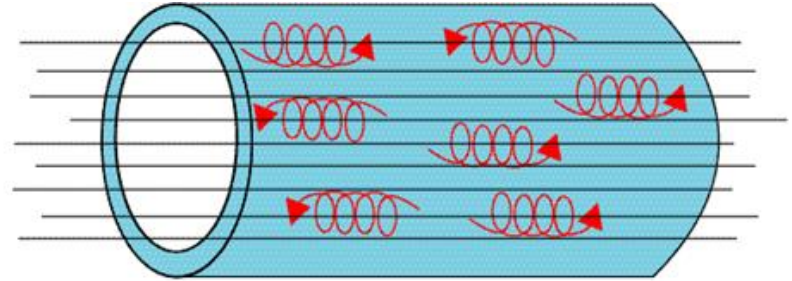

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- Co je to plazma?
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
- **Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení**
- JET, ITER, NIF příchod soukromého kapitálu
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

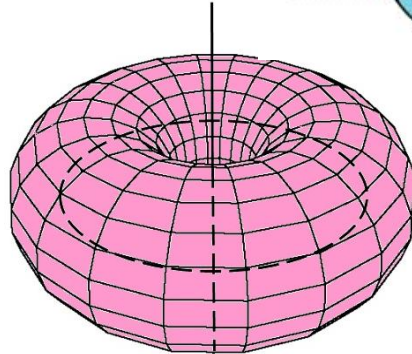
PLYN nebo PLAZMA

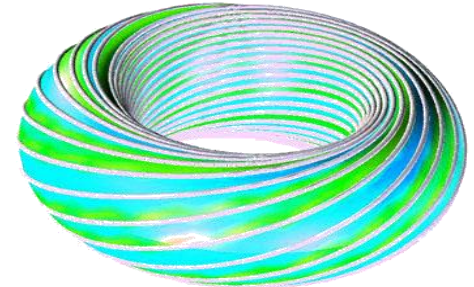
PLAZMA V MAGNETICKÉM POLI

ZTRÁTY PŘES KONCE

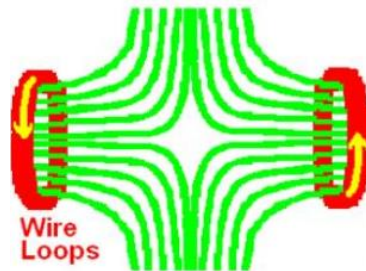
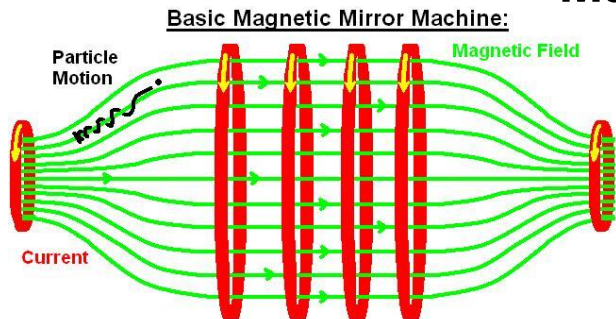

**ZTRÁTY DÍKY
NEHOMOGENITĚ POLE**

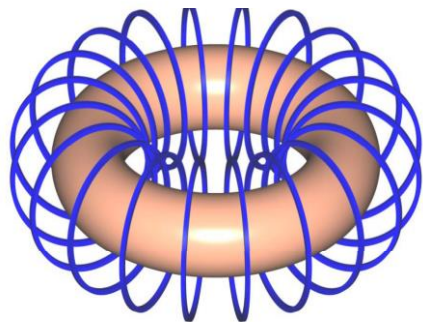

**HELIKÁLNÍ POLE –
přirozená konfigurace**

Magnetická zrcadla

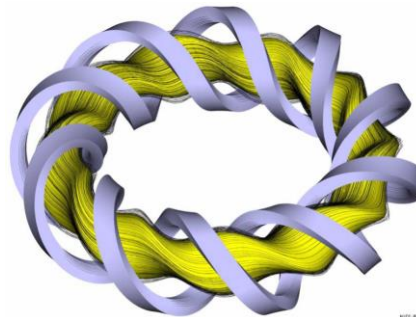

TOKAMAK

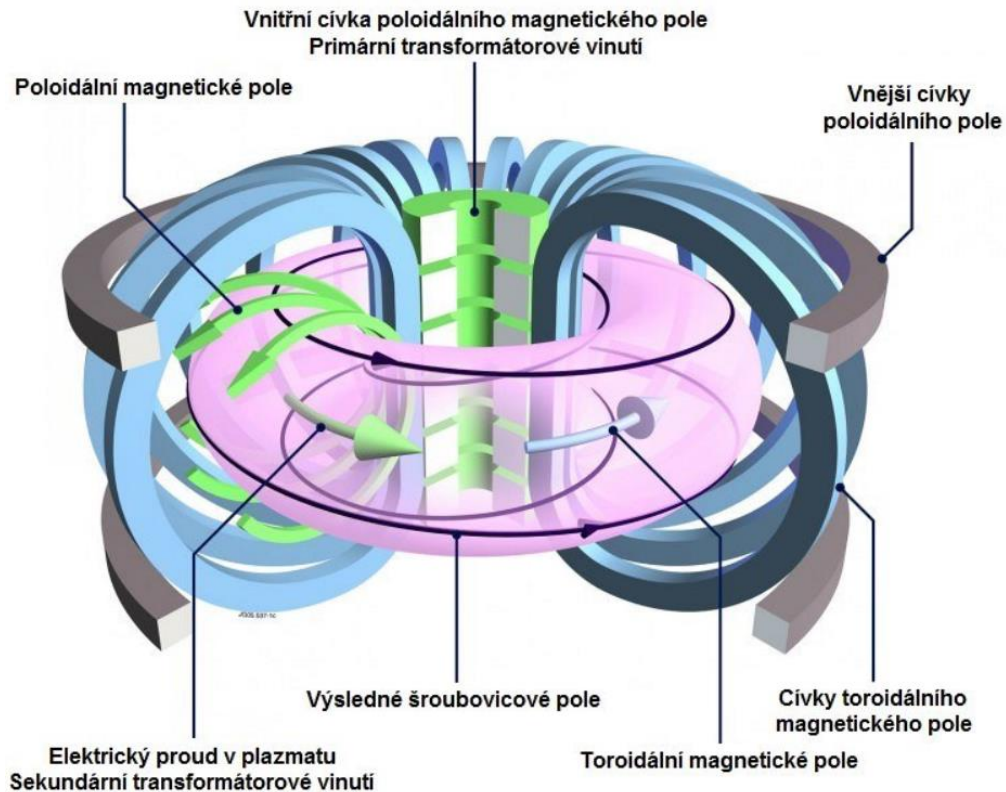

CÍVKY +
PROUD
PLAZMATU

STELARÁTOR

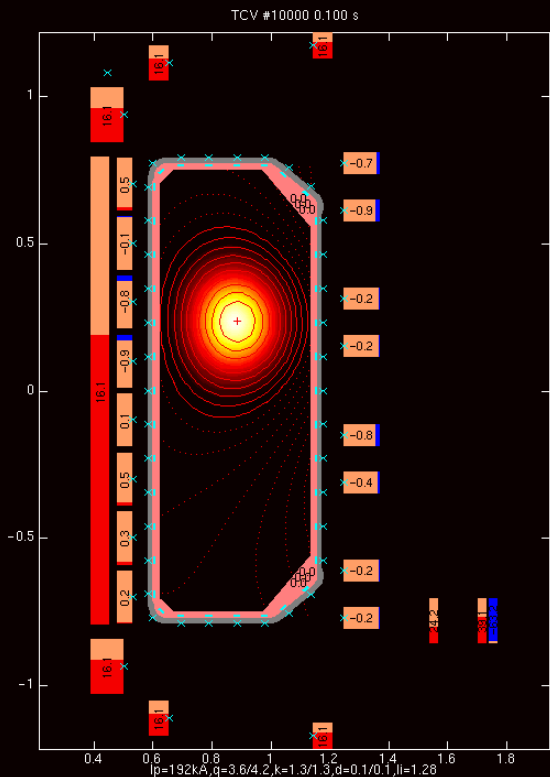

ZKROUCENÉ
CÍVKY

Recept na MCF reaktor:

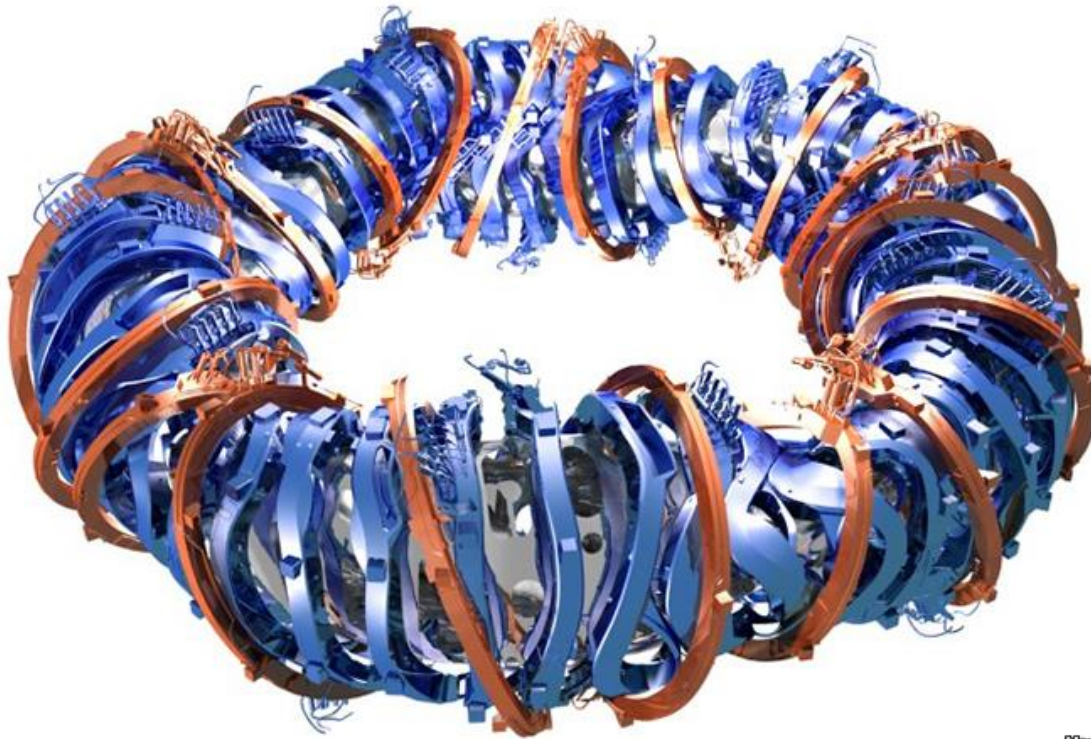
- Magnetická konfigurace
- Vakuum (vakuová nádoba)
- Palivo
- Ohřev

Cívky

- Udržují částice uvnitř magnetické nádoby
- Generují proud v plazmatu
- Tvarují plazma
- Udržují polohu plazmatu vůči rychlým i pomalým nestabilitám

Rovnováha tlaku plazmatu a magnetických polí

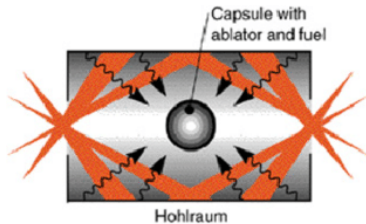
- Pole definované výhradně cívkami
- Proudů v plazmatu nežádoucích
- Složitost
- Experimentální výsledky teprve nyní potvrzují očekávání

News Promotions

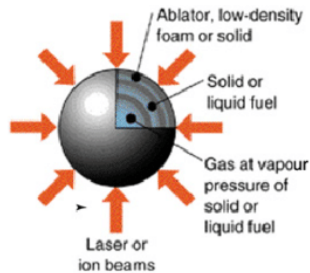
Inerciální udržení – pouze setrvačnost - mikrovýbuchy

$$n\tau_E \geq f(T)$$

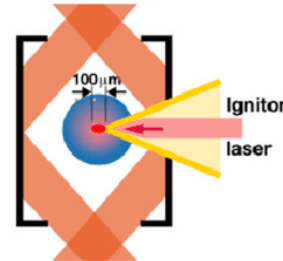
(a) Indirect drive

(b) Direct drive

(c) Fast Ignition
Compression
laser beams

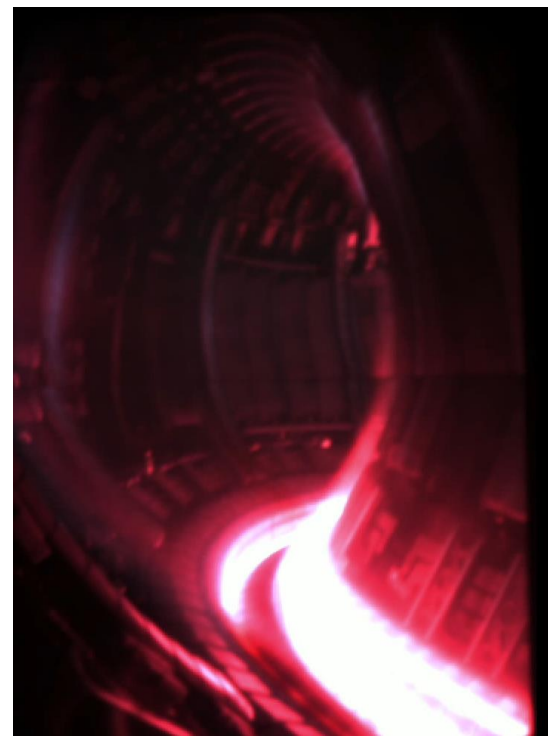
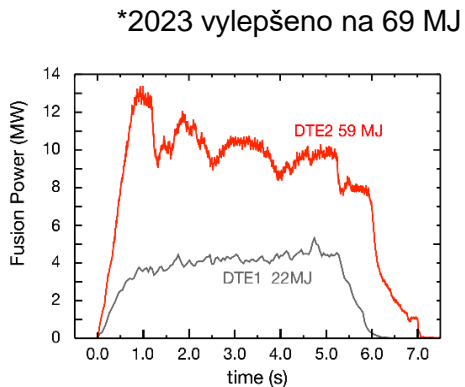
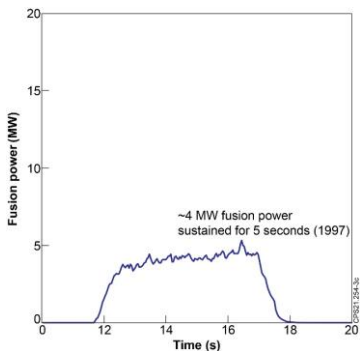
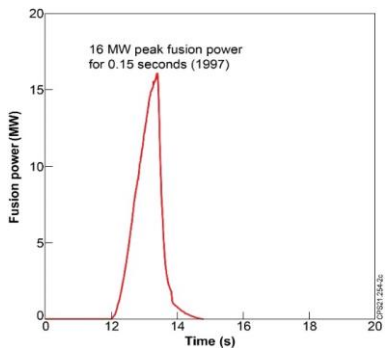
- Velmi mnoho způsobů
- Například komprese pomocí laserů/rentgenového záření
- Komprese pomocí svazků částic
- Trošku jiná definice faktoru zesílení než MCF
- Největší problém – nutnost 10/s, aktuálně 1/týden
- Částečně nebo úplně magnetizované plazma – různé druhy pinčů – na hraně s MCF

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- Co je to plazma?
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- **JET, ITER, NIF, příchod soukromého kapitálu**
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?

1997 #42976   1997 #42982   2021 #99971

High power phase duration	~0.15 s	5 s	5 s
Average ion temperature	150 mil. K	50 mil. K	80 mil. K
Released fusion energy	13.8 MJ	21.7 MJ	59 MJ*
Peak fusion power	16.1 MW	5 MW	13 MW
Peak heating power	25.7 MW	24.6 MW	34 MW
Maximum gain Q	0.62	0.2	0.37

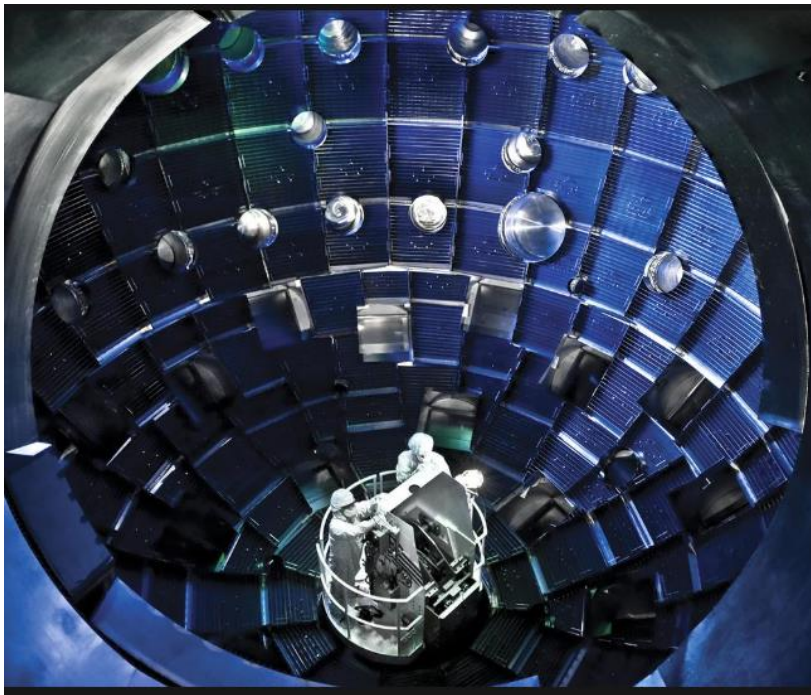
Data based on: (Kim, H.-T., et al., Nucl. Fusion 2020), (Keilhacker, M., et al., Philos. Trans. Royal Soc. A 1999), (Horton, L. D., et al., Nucl. Fusion 1999), DTE2 results press release

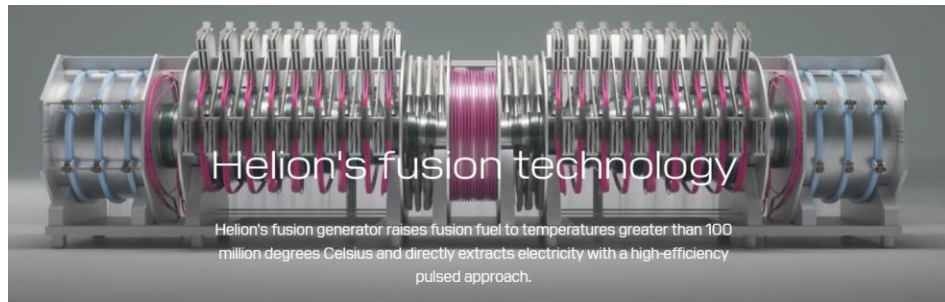
Q=10

<https://www.iter.org/>

Rekord ve fúzním zisku fúzní energie/absorbované energie z rentgenového záření ~3-4

- **Posledních 5 let**
- **Velcí investoři (Google, MS, ...)**
- **Staré nápady s novým elánem**
- **Nové nápady více či méně reálné**
- **Skutečné inovace pro aktuální projekty – HTS (CFS, Tokamak Energy)**
- **Možná bude fúzní elektrárna už letos v létě? Helion Energy 😊**

- Energie hvězd – termojaderná fúze
- Co je to plazma?
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
- JET, ITER, NIF, příchod soukromého kapitálu
- **Kde všude najdete absolventy našeho oboru?**

- **Ondřej Kudláček – Feedback control pro ITER (IPP Garching, DE)**
- **Michal Kazda – CEO MIFRE Energy (obnovitelné zdroje, jaderná energetika)**
- **Michal Odstrčil – XUV litografie AMSL/Zeiss, DE**
- **Tomáš Odstrčil - tokamak DIII-D, USA**
- **Michal Šmíd – laserové plasma Helmholtz Zentrum Dresden, DE**
- **Martina Žáková – medicínské aplikace v ELI Beamlines**
- **Ondřej Grover – tokamak ASDEX-Upgrade (DE), Bernard Bigot grant**
- **Jaroslav Krbec, Pavel Háček, Martin Imříšek, Tomáš Markovič,... – design COMPASS-U (ÚFP)**
- **Jan Prokůpek – fúzní projekty v CV Řež**
- **Ondřej Ficker – koordinátor experimentů s disrupcemi a RE v Evropě (JET, AUG, TCV)**
- **Další absolventi se uplatnili v oborech jako:**

Elektronová mikroskopie, Autonomní řízení automobilů, Poradenství v oblasti systémového inženýrství ve Francii, Outdoorový magazín/web, ...

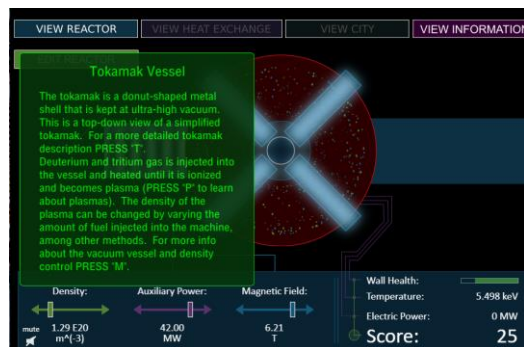
- Energie hvězd
  - Podstatu známe teprve chvíli, ale je velkou inspirací
- Co je to plazma?
  - Systém nabitých částic, kolektivní chování, něco víc než 4. skupenství
- Potřebujeme fúzi? Je výzkum moc drahý? Trvá moc dlouho?
  - ANO, NE!, NE
- Principy termojaderné fúze, palivo, hvězdy vs. pozemské reaktory
  - $E=mc^2$, paliva je dost, máme to těžší než hvězdy, hustota*doba udržení
- Magnetické udržení: Tokamak, Stellarátor, Inerciální udržení
  - Magnetické pole spoutá částice: Donut, pomačkaný donut, kapesní termojaderná bomba
- JET, ITER, NIF, příchod soukromého kapitálu
  - JET: rekord v Energii, prostě ITER – WOW!, NIF: rekord v zisku, soukromý kap.: důležitý zlom, ale...
- Kde všude najdete absolventy našeho oboru?
  - Skoro všude a tam najdete práci i vy 😊

Hry/aplikace:

Operation tokamak – android, iOS

PPPL IPPEX – webový prohlížeč (<https://ippex.pppl.gov/#vt>)

Materiály od organizace FuseNet pro střední školy

5 modulů:

https://fusenet.eu/education/material?search=&type=for_educators

Budou přeloženy/pro nadané studenty v angličtině